ԵՐԱՆ

Տարեգրական Լուր

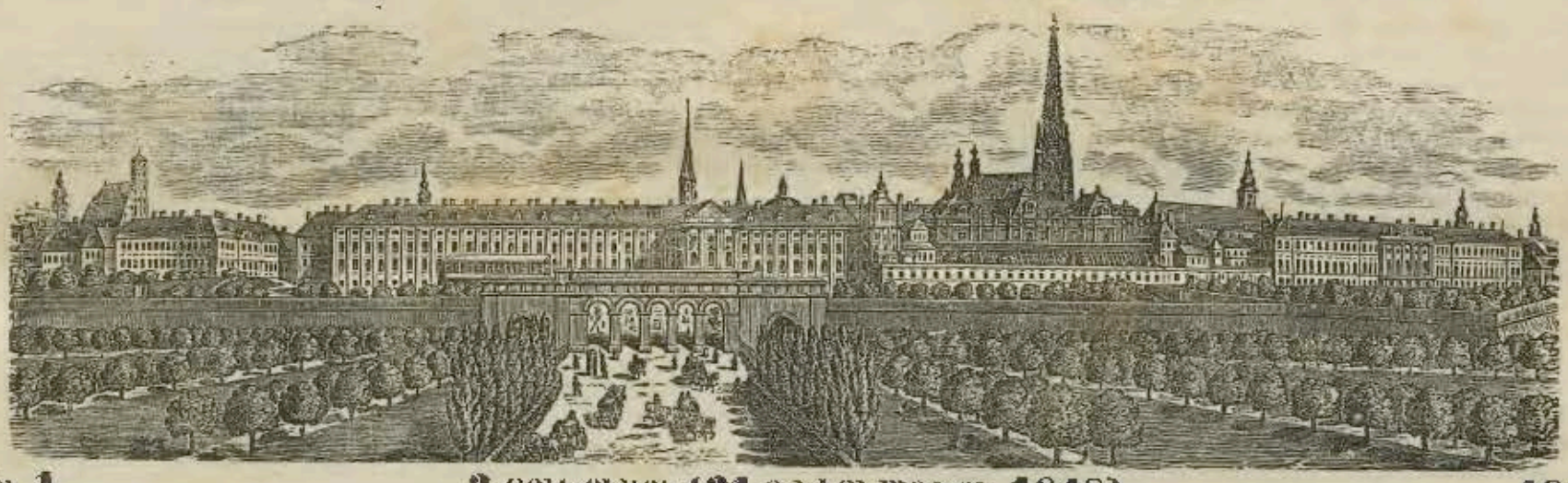

թիւ 1 — 2 ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ (21 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 1848) — 1849

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՌՈՏՐԻ. Պարսկական նոր պատերազմ։ Ս. Քահանայապետին վրայ եղած յարձակումը։ Վենետիկի խռովարարները։ — Մոսկուա։ Ֆրանսայի եւ Իտալիայի գործերը։ Սպասելիացիները։ — Լանգարտիա եւ Վենետիկ։ Միլան չմոռնալիք պատերազմի մը։

ԳԱՂԼԻԱ. Դահիճին ընտրութիւնը։ Նոր պարսկական նորը։ Ցերա եւ Լյոն ընտիրներուն խարդաւանութիւնը։ Լոյս մարից վիճակը։ Ս. Քահանայապետին ցաւագին սիրը։ Փարիզեան սահմանադրութեան շարունակութիւնը։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. Գերմանական միութեան վիճակը։ — Պուրեն. բա։ Վիւրթեմբերգի՝ նոր պարսկական ժողովին հաստատութիւնը։ — Պրանդենբուրգ վիճակը։

ՍԿԱՆԴԻՆԱՎ. Նոր պարսկական նորը։ Ճենոպիի շինութիւնները։

ՀՈՒՍԱՍՏԱՆ ՏԻՊՈՒԹԻՒՆ. Ալեւոտալ լուրեր։

ԻՍՊԱՆԻԱ. Խորհրդանշելի կրթութիւն։

ՊՈՐՏՈՒԳԱԼ. Նոր հիւանդութիւն մը։

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԻՊՈՒԹԻՒՆ. Ալեւոտալ լուրեր։

ԱՍԻԱՅԻ ՆԵՐԱԿԱՆՔ. Նոր դէպքեր։ Լալի կարգական լուր։

ՎԱՀԱՆԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ. Խորհրդի փաստին վրայ հաստատութիւն։

ԻՏԱԼԻԱՅԻ. Փոքր հայաստանի մէջ գտնուած ոսկի թաղուած քարոյր մը։

ԱՌՏՐԻԱ

ՎԻԵՆՆԱ, ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ 1։

Դեկտեմբերի 26ին Աւստրիայի պաշտօնականները հրատարակեցին որ կայսրը Ս. Քահանայապետին քովը կրօնական գնապան մը պիտի խրկուի։ Ան յայտարարութիւնը Աւստրիացին Հռոմայի ազատական ներդրութիւններուն ու խռովութիւններուն վրայ ունեցած միտքը բացայայտ ցուցընելուն համար՝ հոս համառօտելով մը կը դնենք։

«Պիոս թ. քահանայապետին գահն ելլալ նէ, Հռոմայի ուրուութեան կառավարութեան մէջ շատ նորոգութիւններ ընելու հարկաւորութիւնը առհասարակ կը զգացուէր։ Նոր Քահանայապետը ու հաստատութիւնն ազէկ ճանչնալով՝ բոլոր նշանակի հոգաբարձութիւնն ամբողջ մտքով սրինաւոր յաւելումներ մտնելու ամենայն բանիկ։ Բայց Պիոս Ինոնեարդը գլխաւորապէս գանգատներուն մէջ հաւատարիմ կոչնակութիւնն մը բաղմաթիւ անդամներ կայրին, որոնք ամէն եկեղեցական ու աշխարհական իշխանութիւնն գէմ անհոյակ ատելութիւն երդուած էին, եւ շատ ատրիներէ ի վեր Խաչալական թեւակցին (Խաչիոն) իրենց ապաստանիչ քարերուն տեսարանն ընելու որոշած էին։ Ան մարդիկները պատուաստ աչքով մը դիտեցին ու խնդացան որ իրենց միտքը դրածը կատարելու ուրիշ աւելի ազգու միջոց չկայ, բայց եթէ Պիոս թ.ին հոն շատաւոր անուն իրենց պատրուակ ու վերարկու առնել, եւ այնպէս իրենց խորհրդութիւնները հիւսել ու յառաջ տանիլ։ Ան առնելն ի վեր որիւսուր իշխանութիւնը կոծանելու համար ամէն հնարքները գործածուեցան, ու ասանկով ան խաղաղութիւնն քաղաքը (Հռոմ՝) սնանած կեցեր. խռովիչ հրապարակ դարձաւ, զորն որ Ս. Քահանայապետը դատապարտելու սարկաւագներ, ինչու որ ամէն բաներ անոր իր բարեբարութիւնամբ գրած նպատակին բարբարին գործ եղած էին։ Ան խռովարարներուն վարձանն էր մէկ խորհրդական անպատժելիութեան հաստատակայութիւն հաստատել. բայց քանի որ Աւստրիա Գիշնոյ ու Բոլ գեներալներուն քովը լեգատիոնութեան ալիտնելուն պէտ գործաւոր թուամբ մը կը դնէր, ան նպատակին հասնելը անկարելի էր, անոր համար ամէն խռովարարի արամատիսները սկսան միարերան գոռալ որ Աւստրիացիները Իտալիայէն փնտռեսին. ու իրենց ան դիտաւորութեան ապացոյցներ հասնելու համար՝ ամէն ծիրերէն ի դուրս գնելով Լանդարին որ կայսերական ու քահանայական կառավարութեան մէջ գործիք մը ձգէն, վասն զի դիտէին որ Գիսոյ Ինոնեարդին բարոյ գործունեութեան արատաւոր կարգի սիրելի ըլլալը՝ ասանկ գործունեութեան մը մէջ Աւստրիայի մեծ վնաս կրնայ բերել։ Ասանկ վիճակի մի մէջ գտնուելին նոյնքր Գիսրարայի դեղերին պատճառաւոր ան երիտ կառավարութիւններուն մէջ գտնուելիքն շնորհելը՝ միւսին Աւստրիայի վերջի ատենանի չափաւորութիւնն ու երկոյնմտութիւնն էր։ Վասն զի Ս. Քահանայապետին գտնուած նեղութիւնն վիճակը ճանչցան, ու միանգամայն չեր կրնար ու չեր ուզեր մոռնալ որ Հռոմայի ուրուութեան իշխանը նաեւ Աւստրիայի ազգերուն մեծ մասին գլխաւոր եկեղեցին դրչին է։ Բայց խռովարարներն ան շարունակութիւնը չանցնցան, մանաւանդ թէ անոր աւելի եւս յանդգնեցան, Հռոմ հասաց կայսերական դեսպանին պատասխանին վրայն կայսերական զինուորներ վար ուրեն կոչուեցին։ Ս. Քահանայապետը թէպէտ պատահմանելուն վրայ արտանդ իր յուսակցութիւնը ցուցուց, բայց գոհութիւն չուներ որ եղած թշնամանքին հասուցուցած ընէ։ Էջ մը եղբը քահանայապետական գոյքը իրեն տիրոջը բարեյայտ կամքին դէմ Աւստրիայի տասնմանը մտաւ։ Ան ուշադրաւ անօթի դէպքերով Աւստրիա ճանչցաւ որ Ս. Քահանայապետն ապատ չէ եւ իր գործարանին պաշտպանութիւն ընելու պէտ չունի, անոր համար իր գեսպանը Հռոմն եւս կանչեց։

Բայց հիմա բաները փոխուեցան։ Ասոր Հայրը անանկ մարդիկներուն ամենամոլեալ ապերախտութիւնամբը, որոնց որ շարունակ բարիք ըրած էր, եւ որոնք փոխ մը յաստ՝ զինքը ինչպէս երիկնք կը բարձրացնէին, վերջին միջոցին ձեռք գարնելու. տարուելով՝ անոնց բանտերեն ազատելու համար փախաստ, Կայէտա հասնելուն պէս՝ բոլոր Նոյեմբերի 16ին եղածներուն գէմ բարձրեց ու ամէնն ալ ոչինչ հրատարակեց։ Ան բարբար պատասխան ճամբով կայսերական արքունիքին ալ ծանուցուցաւ. եւ պարզեցաւ ասով կը տեսնուի որ Ս. Հայրը իր նեղիչներուն ձեռքին ազատելով՝ իր տարտերական պաշտօնը դարձնելու հարկաւոր եղած պատասխանութիւնը նորէն կը տայ, որպէս որ իր ազգերուն կրօնական օգտին ալնպէս հարկաւոր է, եւ կը ցուցընէ ան անկիրկի փշատիրութիւնն ու ստրատարութիւնը, որուն Պիոս Ինոնեարդին առարկութիւններ, ճախրոգութիւններն ու բարձր տարիներ պատճառ են։ Ան վիճակներ համար անդարտաղ Կարգա Ս. Քահանայապետին քովը կայսերական գեսպան մը պիտի երթայ։

Ան կարգադրութիւնն ու ասոր յայտարարութիւնն շատերը հաճեցուցին ու շատ լաւագիրներ ասոնց ալ ուզեցուցին որ հիմակուան ատեն կամ ոչ ոչիկ հաստատին միութիւնը պահելու, եւ միանգամայն Ս. Քահանայապետին հրամաններուն ամէն հնազանդական աւելութիւնը ընելու. հասնար՝ պէտք է որ եկեղեցոյ դրչին ազատ ու ինքնիշխան դրչին ըլլայ։ Վասն զի Հռոմ աշխարհական իշխան մ՝ ըլլայ նէ, ան ատենը մէկայ տերութիւնները Ս. Քահանայապետին հրամաններուն դրչի չեն ծառայեր, ընելով որ ան հրամանները ազատութիւնամբ տրուած չեն, հնազանդ աշխարհական իշխանին դիտուն տակէն են եւայլն։ Ան պատճառաւ բոլոր տերութիւնները իրենց խորհուրդներուն մէջ Հռոմայի ինքնադիտութիւնը միշտ հարկաւոր տեսած են, ու Բաղդիրիկ կամ Գերմանացիք քանի մը անգամ Հռոմայի տերութիւնն ատած ատենին, չէ թէ հիմակուան Հռոմայեցիներէն յայտնուելով՝ Հռոմէն քաշուած ու թող տուած են, հապա Ս. Քահանայապետին ինքնիշխանութիւնն անհրաժեշտ հարկաւորութիւնը ճանչնալով՝ նոյն երդիքը սուրբ Գահին պարգեւած են։

— Ի Լիւնայի մէջ դեռ կան անանկ մարդիկներ, որոնք մեծի մասին անգործ ու իմաստասիրական երիտասարդներ, որոնք հիմա յառաջուան անիշխանութիւնն ժամանակին պէս՝ ու գործնականին շատ ապրիլն ոնդիէն ձրի ուտել խմել ու միանգամայն ատան պատճառել չկրնալով՝ կը բուլձան որ գործնական կառավարութիւնն վերնակը վերցընեն։ Ասոնք տեղ տեղ կը խօսէին որ դիշերը մը զարթին քաղաքին պարիսպներուն վրայ շինած պատնէշներուն վրայ յարձակին առնեն, թնդանօթներն անգործածական բնեն եւ այլն. իրար ճանչնողներ համայն ալ գլուխներն պզտիկ փիւռներ դրած էին։ Ասոր համար քաղաքիս կառավարութիւնը ծանուցանել տուաւ որ խաղաղասէրները ատանկ ազգական սպառնալիքներով չվախնան ու անհանգիստ չըլլան, ինչու որ ինք ամէն բաներ լրած ու ամէն կարգադրութիւն բրած է։ Ասանկ որ բան մը պատահած ատեն՝ նշանի համար երեք իմեղանօթի նետուելով՝ զինուորները քանի մը բանակի մէջ իրենց պոշուած տեղը պիտի գտնուին ու յարձակիչ ուղղակի ջղմիլիներուն վրայ կրակ պիտի բնեն եւայլն։

Ի ԱՌՏՐԻԱՅԷՆ ՈՒ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ։ Օգնութեան գործողութիւնները խիստ ետաձգին չափ շատ յառաջ չեն երթար, ինչու որ մինչեւ Դեկտեմբերի 20 ամառուան պէս բաց ու ապաք մնացող սգերը մէկէն ի մէկ ձմեռուան դարձան, պէտք որ զորքը չարքնար գաշտի վրայ բնակիլ։ Յանապան լուրերը կը ցուցընեն որ կայսերական զինուորները կամաց կամաց կը յառաջանան, նոր ուժեր շատ գեղեցիկ գոտ Գեկտեմբերի 27ին Ռաստատ (Եանդի գետեղակա) քաղաքը ուսնց կռուի առին։ Քաղաքացիները զորքին կնոջէ պատասխանով բնդունեցան։ Զինուորները շատ զարմանան տեսնելով որ Մառանները անանկ ամուր պատնէշներ ունենալին վերջը եւ ոչ քիչ մը ատեն պատերազմելու. համարձակեցան, հապա կայսերական զորքը տեսնելուն պէս՝ անմիջապէս կէս մը Գոմոնն, կէս մ՝ալ Բեչի փախան։ Վենետիկեցոց իշխանը փախչողներուն ետեւէն Օդենիկեր հարկաւորով շատ ձիաւոր զորք խրեց, որոնք Պարդիա անուանցն մօտ 600 հոգւոյ Մառանները կանոնաւոր զորքին հասան ու մեծ մասը ջարդ-

գնցին, Ճապաղն ալ գնդի բռնեցին։ Ասոնցմէ քիչ մ՚անդին 700 Մահմետ զէրի ինկան, որոնց մէջ 200 վիրաւոր կար։ Ասով կը ցուցուի որ Մահմետները հոլով չեն պատերազմիր կոր ու միանգամայն կայսերականներուն ձեռքն իյնալէն շատ վախ ունին։ Ռուսաց քով շատ մարդ Մահմետներէն՝ կայսերական բանակն անցեր է։

Դեկտեմբերի 25ին Կիժան գօրապետն ալ Սոխրիայի կողմէն գալով՝ Գէօրմէնա քաղաքն առաւ իր 12,000 զօրքովը։ Վլինտիշերէցին բանակին հետ միացաւ։ Յառաջագոյն առնուած Բուլսպուրկ, Լյսոմէնպուրկ, Վիզբուրկ, Դիմնա եւ Գաշա քաղաքներուն մէջ Աւստրիացիք զէնքերը ժողվեցին, ապստամբութեան գլուխներուն ինչքերը տերութիւն առին, ասոր հակառակ ան մարդիկներուն ինչքն ու ազատութիւնը նորէն հաստատեցին, որոնք Կայսեր կողմն ըլլալուն համար՝ Մահմետներէն բռնուած, ու սասպուած ընին կորսնցուցած էին։

Իսկ Մահմետականի վարի գիրն եկած ըսելուն երեւելիներն ասոնք են։ Մահմետները, ինչպէս որ շատ հեղ փորձած էին, Դեկտեմբերի 12ին դարձեալ բոլոր ուժերնին ժողվեցին ու Սերբիացւոց Ալիպանարին բովի բանակին ու Պանայի մէջ ունեցած զանազան պատերազմներուն վրայ ամէն զիրաց մի եւ նոյն ժամանակի մէջ յարձակեցան, քանի մը տեղ Սերբիացիները յաղթեցին ու վռնտեցին, եւ առած գերդիրներն մէջ զանազան բարբարոսական անպիտութիւններ ընելէն ետքը՝ Նարպովիչ գիւղին մէջ ապահովութեան իրենք զիրենք կերուխումի տուին ու թմբիրեան։ Սերբիացիներն ալ որ լսեցին, անմիջապէս ժողվուեցան, հարձած Մահմետներուն վրայ աջաւեցին ու սկսան անոնց հետ կռուիլ ու փնտռել։ Ա՛ւ գործողութիւնները՝ Նարպովիչ ու Գաւլատաֆի գիւղերուն մէջ եղած ատենը՝ Մահմետներն անդիէն Սերբիայ ոչ Ս։ Սաեփանաի բանակին վրայ յարձակեցան, առին, սկսան յաւաջ քաշել, շատ գերեր պրնցին ու շատ մարդ սպաննեցին։ Բայց Սերբիացւոց նոր կուսակալ Սաբլիոչ զօրապետը ցրուած զինուորները ժողվեց, նոր ձիաւոր զօրք կազմեց, ու Պրմիշվարի կողմն ալ Պոմակերկի զօրապետին զինուորներուն հետ միանալով Դեկտեմբերի 16ին Մահմետներուն վրայ մեծ յաղթութիւն մը կատարեց։ Պոմակերկ զօրապետը Վիրջեց քաղաքն ալ առաւ։ — Ցաճկաստանի Սերբիացիները ըսելով որ Աւստրիայի կայսրը իրեն հպատակ Սերբիացիներուն գոտ պատերազմութիւն ու դատ կուսակալութիւն տուեր է, շատ ուրախացան, եւ ասոր համար իրենց Գարա Կէորկէվիչ իշխանն որոշեց որ կամենաւոր ու անկանան գօրքով եւ տակով ամարիական Սերբիացւոց Մահմետներուն դէմ՝ Ձրի օգնեն։ Հիմա Ցաճկաստանի Սերբիացւոց մէջ մեծ ու պզտիկ զէնք կ՚առնեն։ Պէյկրատի փաշան՝ Գարա Կէորկէվիչ իշխանին ըրած կարգադրութեանը միջով հաստատութիւն տուաւ։ Ընդէն յառաջագոյն առհասարակ կը լսուէր, որ Ցաճկիները Մահմետներուն յաղթելիքը կ՚ուզեն, վասն զի գիտեն որ Մահմետները մէյ մը յաղթող որ ըլլան, այլ անկից ետքը Ցաճկաստանի սահմաններուն վրայ ալ յարձակումներ պիտի ընեն։ Ա՛ւ լուրը հիմա Փաշային առանց սիրով առած հաւանութեամբն աւելի եւս կը հաստատուի։

— Լեհկա Ռուսի ամենը բերդը՝ կայսերական զօրաց ձեռքն էր, բայց երկոյն առնեն է վեր 15,000 Մահմետ ելած զիրենք պաշարած էին, ու խաղաղ միջոցներով բերդը շարունակ կը ծեծէին, առանց կայսերական բերդապահ զօրքը շատ նեղ մնած ու գրեթէ պաշարն ալ հատած էր։ Ասոնց օգնութեան հասնելու համար՝ Ռուսաստի հրամանատար Բուխնէր զօրապետի տեղակալը ու Դրմիշվարի իշխանէն Ռուզվիմա զօրապետի տեղակալը բուսական զօրք խրկեցին, որոնք Դեկտեմբերի 14ին Ինկերլսոնի քով իրարու հետ միացան, զայրն բերդը պաշարող 15,000 Մահմետներուն հետ կռուեցան ու յաղթեցին։ Աւստրիացիներէն 15 մարդ մեռաւ, 40 հոգի վիրաւորուցաւ։ Մահմետներուն շատ աւելի է, կ՚ըսուի, որոնցմէ 300ի չափ գերի բռնուեր ու նոյն Արաս բերդին մէջ բանտարկուեր է։ Հիմա բերդին մէջ Աւստրիացիք 12—24 օրուան ոյ ինդանօթներ ու մէջ ամուսան զրաշար խոմեցին։ Ասանկով բերդը երկայն ատեն ինք զինքը պաշտպանելու կարողութիւն ստացաւ։

— Կաթարի մէջ ընակող Ռաքսոնիացի ըսուած գերմանական ժողովուրդը Մահմետներէն զատուելէն ու իր տոլկովը երկու երկը խումբ զրոյր կազմելէն ետեւ՝ պայմանի խնդրած էր որ առանց վիրաց Անգլիոյ պաշտօնեաներուն իշխանութեանը տակին ըլլայ, ու աւստրիական խորհրդոնոցին պատգամաւոր խրկէ։ Պայմանը Դեկտեմբերի 21ին պատասխան տալով առաջի խնդիրքին ընդունեցաւ։ Իսկ երկրորդին համար ըսաւ որ աւստրիական խորհրդանոցին ան ատեն պատգամաւոր խրկելու հրաման կ՚ըլլայ, երբ որ Աւստրիայի բոլոր ազգերուն համար (Խաղաքներին ու Մահմետներն ալ միկտեղ սեպելով) մէկ ընդհանուր աւստրիական խորհրդոնոց մը կ՚ըլլայ։ Այսպէս առ նոյնին վրայ Սերուիացւոց ալ ասանկ պատասխան տուած էր։

ԼՈՐԴԱՐՏԻՆ ՈՒ ՍՅԱԵՏԻԿ։ Սիլանէն Դեկտեմբերի 24ին կը գրեն որ Խաղաղի ազնուականներուն ու Հարուստներուն գարձեալ Սիլան գալէն ետքը՝ նորէն խռովութիւն մ՚ելլելու մեծամեծ նշաններ կ՚երեւային։ Դեկտեմբերի 22ին ու 23ին խել մը մարդիկ գլխարկներնուն վրայ կարմիր կանանչ նշան գրած՝ Պիոս թ։ բուսած ասպարէզը (էոզոն) ժողվուած էին, զարն որ Գարիպոլտիի ասպարէզ կը կոչէին։ Ասանցմէ այնպէս կը լսուէր որ կիրակի օրը (ամսոյն 24ին) նոյն ասպարէզին վրայ մեծ խռովայոյզ հանդէս մը պիտի կատարուի։ Պատուհաններէն զանազան գրգռիչ նկարներ կը ցուցնէին ու գիշերներն ալ այնչապէս ապստամբական երգեր կ՚երգէին։ Ա՛ւ պատճառաւ քաղքին կառավարը Վիմիֆէն սեպուհը ծանր ու ապառնալից ծանուցում մը հրատարակեց։ Նայն միջոցին մէջ կրանանական զօրաց Մահմետականի մէջ ըրած յաղթութիւններուն լուրն ալ հասաւ։ Ա՛ւ գերդիրով Միլանի ապստամբը ու ապրելու խաղալիները զարձեալ վիճաւորան ու ձայներնին քաշեցին։

Գ Ա Ղ Գ Ի Ն

ՓԱՐԻԶ, Դեկտեմբերի 21։ Լրիւ ազգային ժողովին մէջ քուէներուն վերջին ծանուցումն եղաւ։ Նապոլէոն Լուդովիկոս Պոնապարտէ ուներ 5,434,226 քուէ։ Գաւենեակ՝ 1,448,107։ Կէս միլիոն քուէի չափ ալ Պ։ Լեդրու Ռոլլէնին, Պ։ Ռասպայլին ու Պ։ Լամարթինին համար կար։ Ա՛ւ քանիս ամենքնին վրայ կարդացուելու ատեն՝ Նապոլէոն մարդ ու տարդ հաւասար եւ Պատուոյ Լեգէոնին (Légion d'Honneur) նշանը կոխած ներս մտաւ ու Պ։ Օմալն Պատոնին քովը նստաւ։ Կարդացուած ծանուցումները լմննալուն պէս Պ։ Դաւենեակ բեմն եկաւ ու հանուստ խօսքով մ՚իմացուց որ բոլորը պաշտօնականին արդէն հրատարակած են։ Եւ ալ, բաւ, իմ իշխանութիւնս ազգային ժողովին ձեռքը կը յանձնեմ, ու ազգին մինչեւ հիմա ինծի ցուցցուած վստահութիւնը հանար շնորհակալ եմ։ Ասոր վրայ ազգային ժողովին պահիրեցը Պ։ Մուռ՝ Նապոլէոն Լուդովիկոս Պոնապարտէն հրատիրեց որ հանրապետական դահիրեցի ընդունելու երդումն ընէ։ Եւ նախ ինքը (Մուռ) երդում ու սահմանադրութիւնն ԽԸ։ յօդուածին մէջ եղած երդումն ձեռքը կարդաց։ Նապոլէոն ալ ամուր ձայնով մը ասաց՝ «Ես ալ սա կ՚երդնում»։ Ընտրեալներն ալ ամուր ձայնով մը «Ես ալ սա կ՚երդնում»։ Ընտրեալներն ալ՝ ամենքը ազգային ժողովական ներն եղածներուն դրամ՝ վկայութիւն տուին ու Լուդովիկոս Պոնապարտէն Կապոլեան հանրապետութիւնն ջոր տարուան գահիրեցի հրատարակեցին, ինչպէս որ սահմանադրութիւնն մէջն է։ Ընկից վերջը Նապոլէոն բեմն ելաւ ու ճառ մը կարդաց, որուն մէջ կը հաստատէ թէ ինքը գոհրախութիւնն ունեցաւ պէտ՝ որ ձայ, ազգին երեսփոխանութեան ներքեւ ինքն ալ ազգին ներքեւ է։ Ինքն ամենայն ինչ ընելու՝ Պ։ Դաւենեակին քովը գնաց, անոր ձեռքէն բռնեց ու բարեկամութիւնն նշաններ ցուցուց։ Ասոնց համար ժողովին անդամները իրենց հանրութիւնն ձայները կրկնեցին ու կեցցէ հանրապետութիւն պոռալով՝ հանդէսը լմննցուցին։

Նապոլէոն անմիջապէս իրեն համար պատրաստուած Ազգային Էլիսէոն (Elysée national) պալատին մէջ՝ իր բնակութիւնը հաստատեց, ու անկից ազգային ժողովին դահիրեցի Պ։ Մուռին թղթի մը գրելով իր պաշտօնականները ծանցոյց, որոնք են՝ Պ։ Օմալն Պատոն՝ արդարութիւնն պաշտօնեայ ու հանրապետութիւնն դահիրեցին արդէն մ՚ունեցած ատենը՝ պաշտօնականներուն խորհրդին ալ գահիրեցի, Պ։ Տուրէն տը Լիւի (Drouyn de Lhuys)՝ արտաքին գործոց, Պ։ Լէոն տը Մաղվիլ՝ ներքին գործոց, Պ։ Ռուլիէր՝ պատերազմի, Պ։ տը Գոտաֆ՝ նաւատորմիղի ու գաղթականաց, Պ։ տը Փալու՝ կրթութիւնն ու կրօնքի, Պ։ Լէոն Պոշ՝ ուղղութիւնն շինութեանց, Պ։ Պիրսիոյ՝ երկրագործութիւնն ու վաճառականութիւնն, Պ։ Իւլիպ տը Բաֆոն՝ երեւմտեան, որոնց ամենն ալ ազգին հրատարակներն են, ու Պիրսիոյին զատ՝ Լուդովիկոս Փիլիպպոսին ատենը զանազան պաշտօններու մէջ էին։ Նաեւ Շանկառնիէ զօրապետը՝ Փարիզի գօրքին ու ազգային պահապանները հրամանատար անուանուեցաւ, ու Պիժոյ ապարապետը՝ Էլզիէն բանակին հրամանատարը։

Իրիկուան դէմ՝ 101 բենդանօթի արձակուելով՝

* Ամառուան համար ալ Ա։ Գլուխ պատմութիւնը տրուած է։

նոր դահիրեցին ընտրութիւնը ժողովրդեան հրատարակուեցաւ, ու տեղ տեղ փառաւոր կանթեղներով ու լուսաւորութիւնով անոր անուն կը ձեռնադրէին, բայց սաստիկ հովը շատ մը մարեց։ Բուն լուսաւորութիւնն Հանդէսը (բանտան) ուրիշ օր ամի բլլայ։ — Թագաւորութիւն ուզող Գարլիստները ա՛ս դէպքին վրայ շատ կ՚ուրախանան, ու ապահովութիւնի մը հաստատելու կը ջանան որ ա՛ս բանիս վերջը ստուգիւ թագաւորութիւն պիտի հանի։ Փառնայ՝ ոչ Ցեղա՝ որ ընտրութիւնն ա՛ս տեղը չէրզի կիցած էր, կը զուցէ որ Լուդովիկոս Նապոլէոնին ընտրութիւնը պատճառ եղաւ մէյ մը իր ուռուներ, որ Գարլիստներ միաբան կախարդեց, յանկարծակի ու իր կողմը շահեցաւ, մէյ մ՚ալ ժամանակ մարդիկներու բազմութիւնը, որոնք ասոր ոտիկ (հաստատակամութիւնը հաստատուելէն) ի վեր՝ շատցած էին։ Աւելի չրկնար ուրանալ որ Գարլիստներ մէջ հաստատակամութիւն կոչուածներ երբեք յաջողութիւն չունեցան։ Կ՚ընդունինք որ հաստատակամութիւնը ազնիւ մ՚ունի, ինչու որ մեզի ժամանակաւ. օրինակ եղան Ցենովա, Վենետիկ ու Հոլանտա, եւ հիմա ալ՝ Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներն ու Հելուետիա։ Բայց Գարլիստներ համար հաստատակամութիւնն ազնիւ ըլլալուն զոյգ մը չունինք։ Երկու անգամ (1793ին ու 1848ին) Գարլիստներ մէջ ա՛ս բանս փորձուեցաւ, երկու անգամ ալ անպտուղ եղաւ։ Եւ անոնք՝ ինչ երրորդ անգամին համար ասիկա խրատ ըլլար։ Մենք 1848ին փետրուարի 24ին հաստատակամութիւնը ամենուին չէինք հաւատած, ինչու որ քիչ մարդիկներու կամք էր, որոնք ասիկի մը գոյութեան ոչ՝ վարպետութիւնի մը ա՛զատներն հաստատեցին, բայց իրենք ալ հաստատակամութեան վրայ ազնիւ դաղափար մը չունէին, վասն զի երեւուան հաստատակամականներ էին։

Լրտոյ ըսակիրը Գարլիստներ հիմնակուան վիճակին վրայ ա՛ս խորհրդածութիւնը կ՚ընէ, որն որ վերը գրած ծանուցանալ ուզեցինք։ Ասոնց հաստատութիւնն է։

«Գերմանացիք փիլիսոփայող ազգ մը են, ամէն բան խմաստութեամբ ու խորունկ կը մտածեն, թէպէտեւ երբեմն խելացիութեամբ չգործեն։ Անդիսցիք՝ գիւղամտական, իսկ Գարլիստներ՝ ինտարիական ազգ են։ Գերմանացւոց վրայ մարդ կը զարմանայ որ ինչպէս դանդաղ կը շարժին, Անդիսցւոց վրայ՝ որ ինչպէս մեծամեծ բաներ դիւրաւ կը հանեն, իսկ Գարլիստներ վրայ որ ինչպէս նորանոր բաներով բոլոր աշխարհք կը զարմացնեն, ու զարմացման մէջ կը պահեն։ Փետրուարի մէջ Գարլիստներ նոր տեսարան մը տուին խաղաղութիւն։ ու ասոր երրորդ հանդէսը (acte) հիմա կը սկսի։ Լուդ։ Նապոլէոնին հաստատակամութեան դահիրեցի ընտրուելովը՝ երկրորդ տեսարան դարձաւ։ Մէկ կարգ մ՚ալ դեռ մնացած է, բայց թէ ա՛սկա արդեօք ուրախալի թէ ան տեսարան պիտի ըլլայ, չեմ գիտեր։ Գարլիստներ աշխարհքին վրայ մնիկոնացու մը չըկրնար իմանալ։ Պատմագիրը գրեր է որ տղան՝ մինչեւ որ ան խաղին հինգ երրորդ հանդէսն ալ լմննայ որ գտատան կարենայ ընել։ բայց լսողիր դրաղ մարդ՝ հաստատութեան հետաքրքրութիւնն դրդռուելով՝ խաղին ասանը պէտք է որ իր կարծիքը ասայ։

Գարլիստներ հիմնակուան ատենս ամէն ազգաց մէջ ամենն աւելի յեղափոխութիւն բնելն ձանձրացած ազգն են։ Մէկ բռնակալ փոփոխութիւն մը, սուտի խեղճութիւն մը՝ իրենց հաստատակամութիւն բերաւ, բայց ասոնց մեծ մասը բանը լմննելէն ետքը ինչ եղաւ վրայ տխուր մտածել։ ա՛ս շատ ուրախալու ձեռք բերած պատգեր եղաւ ասոնց։ ա՛ս բանս կատարելու համար բնաբեր գուզնարեցաց, բայց բարձր աստիճանի ոնունով մարդ մը, այս ինքն Լուդ։ Նապոլէոն Պոնապարտը զրաւեր մարդ մն է, իսկ Լուդ։ Նապոլէոն նիւթական բան մը։ բայց մեկ դատ մը հանելու համար լրիւ մը ունի հարիւրաւոր է քան թէ մարդ մը, որչափ մեծ որ կ՚ուզէ ըլլայ։ Գաւենեակ գոնէ կրնար հաստատակամութիւնը հաստատուն բանել։ բայց Լուդ։ Նապոլէոն ասոնցմէ անիկա կրնայ կործանել, եւ գինքը բնապաշտներն ալ կ՚ուզեն որ հաստատակամութիւնը մեռնի ու ալ մէյ մ՚ալ չկենդանանայ։ Ասով Գարլիստներ ազգին մեծ մասը հաստատակամութեան դէմ բոլոր կ՚ընէ, ու կը հաստատուի որ ան Փետրուարի յեղափոխութիւնը քիչերուն ուղղուած եղած է։ Ասիկա դիտեն հաստատակամականները, անոր համար Փետրուարի մէջ ժողովրդեան կոմիր չհոլոցուցին, հոլոց բոլոր պատասխանատուութիւնը իրենց վրայ առին։

Իսկ՝ որ Գարլիստներ յեղափոխութեան ձանձրացած են, բայց մեկ յեղափոխութիւն մ՚ալ պիտի ընեն, որ ուրիշ շատ յեղափոխութիւններու պէտք կ՚ուզեն կոր որ ա՛ս մեկ յեղափոխութիւնն ալ խաղաղութեամբ բլլայ։ Հաստատակամութիւնը ալ խաղաղութեամբ բլլայ։ Գարլիստներ մէջ անհոգին բիկեր է։ Գարլիստներ մէջ բժիշկ մը գտան, որ անիկա չարչարուելէն շուտով պիտի ազատ։ Լուդ։ Նապոլէոնը անանկ բժիշկ մը գտան, որ անիկա չարչարուելէն շուտով պիտի ազատ։ Լուդ։ Նապոլէոնը անանկ բժիշկ մն է, որ թէ որ հիւանդը մեռնի նէ, ա՛ս ոչ՝ ազատուցած կը կոչի։ Փարիզ ուրախութեան մէջ է։ աւերութեան ծանրաշաբաթ, այս ինքն ակնկալանաց (պրոան) ալուր ոչէր կը ցուցնէ։ շատ բարեմութիւն, որ ուրիշ

վրայ կը մնայ ենք, պարբերաբար վրայ ժամ կու գան, եւ ուրախացած բարմութիւնը գանդ գոնդ իրարու. կը հանդիպին. ընդհանուր ցնծութեան ազաղակին մէջ պատմագրական ազգակ մ՝ ալ կը լսուի. Կեցցէ Կայսր. — Նարգելոն կը ցուցնէ որ իր հօրեղբօրմամբէն պիտ՝ ոչ չերթայ. իրեն վարձանը հիմ պիտ՝ որ ըլլայ խոստացութիւնը հաստատուն պահել. բոլոր Կոդղիսացւոց միտքն ալ աս է երեւայ, որ հիմա Դաղիա պատերազմ բնել չ՝ուզեր ու չելնիր։

— Լորվիհոն. Գոդղիսցի մէջ շատերը վախ ունին որ կառավարութիւնը պիտի մնայ անկանայ, Դաւենոր իր պաշտօնէն ելլելս. մա՝ կուսակ մը ձգելու պէս եղեւ մեզ վիճակը հրատարակեց։ 1848 Յունիսի 20ին կառավարութեան ոգիին մէջ կար 25,141,000 ֆրանք. Յունիսի 1ին կրնը յմենալին եսքը՝ 12,303,000 ֆր. Նոյն ամսոյն 4ին՝ 6,906,000 ֆր։ Ասոյ տերութեան ստրկին վերակացուները շատ նեղ մնան, ինչու որ ամէն օր մեռորէն 2 միլիոն ուրիշ ծախք կ՝ըլլար, բայց Կուշի ելեւմտից պաշտօնեան շատ աշխատելով՝ մինչեւ. Դեկտեմբերի 10՝ աս 2 միլիոն աւելի ծախքը՝ 1,238,000ի իջեցուց, ու նոյն առնելն մինչեւ Դեկտեմբերի 14ը՝ 101,000ի իջաւ։ Հիմա նոր դահերեցին ընտրութեան պատճառաւ գործերը քիչ մը կենդանացան ու տուրքերը գիւրաւ կ՝առնուին։ Մինչեւ 1849 Յունուարի 1 տուրքերեան ստրկին ապրիլեն ապրիլեն գոյնը ստակները գումար ընելով՝ կ՝ելլայ 221,000,000 ֆրանք։ Աս ծանուցմամբ աւելի եւս վախ ձգեց, ու տերութեան լմընելուն դիմը միօրինակ վար կ՝իջնայ։

— Գոդղիսցւոց շատ մեծ մասը Ս. Քահանայապետին պատահած դէպքերուն վրայ տասակ ցաւակցութիւն կը ցուցնեն։ Փարիզի աբեպիսկոպոսը Ս. Քահանայապետին աս վշտերն շատ ազատելուն համար Գոդղիայի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ եօթը օր աղօթք ընել հրամայեց։ Կաթողիկէ ակտ մը (Cercle catholique) բաւած ժողովը Դեկտեմբերի 18ին Ս. Քահանայապետին շատ գրաշարտ նամակ մը գրեց, ու ամէն կերպ օգնութիւնը խոստացաւ։ Նոյնպէս Գաղղիայի Պոնտարդիները Հռոմի մէջ Ս. Քահանայապետին դէմ կուռոզ պոնեարարդէ Գաենոյ իշխանին շատ բարկացած են։ — Ս. Քահանայապետ՝ Գաենեարին շնորհակալ նամակ մը ղրկեց, որուն Գաենեար շատ խոնարհութեամբ պատասխան տուաւ։

Գոդղիսիան ահմանադրութեան ընդունելութիւնը։

Դէպ. Ե. Գոդղիսիան ազգը գործադիր իշխանութիւնը բաղադրուցեր մը կը յանձնէ, որն որ Հանրապետութեան գահերեցու պատասխանատու կ՝ուզենայ։

ՅՕԴ. ԻԳ. Գահերեցը ազգու Գաղղիայի, դեմի 30 տարեկան ու գաղղիացութիւնը երբեք չկորսնցուցած պիտի ըլլայ։

ՅՕԴ. ԻԴ. Գահերեցը ազգու Գաղղիայի, դեմի 30 տարեկան ու գաղղիացութիւնը երբեք չկորսնցուցած պիտի ըլլայ։

ՅՕԴ. ԻԵ. Հանրապետութեան գահերեցը 4 տարուան համար պիտի ընտրուի, ու իր գահիրեցութիւնը լմընալէն 4 տարի նոյնը նորէն կրնայ ընտրուիլ։ Ան վերջին տեղացին մէջ ինչ, նոյնպէս գահերեցի փոխանորդը, անոր կամ գահերեցին ազգականներէն մէկը մինչեւ վերջերդ տարիներն մինչեւ վերջերդ տարիներն չկրնայ ընտրուիլ։

ՅՕԴ. ԻԶ. Գահերեցին ընտրութիւնը Լաֆայէթ երկրորդ կիրակին պիտի ըլլայ։ Գահերեցը կամ մեռնելով կամ հրաժարելով, եւ կամ ուրիշ պատճառով՝ զաւ տանն նոր գահերեցի մը ընտրուելու ըլլայ նէ, իր իշխանութիւնը իր ընտրութիւնը յորդորդ տարուան Մայիսի երկրորդ կիրակին կը դադրի։ Գահերեցը ծանուցմամբ ու ընտրութիւնուն շաբաթներուն նոյնով կ՝ընտրի։

ՅՕԴ. ԻԷ. Գահերեցը պարտականութիւն մէջ մնալու տարիքը ազգային ժողովին պիտի իրեն, որն որ առանց յապաղումի հանրութեան վարչութիւնը կ՝ուղղէ ու գահերեցի մէջ ինչ ինչ պարտականութիւնները կը հրատարակէ։ Եթէ մէկը բուեներուն կեսը կամ գեմի 2 միլիոն չունի, ազգային ժողովը ամենին չաս քուն ունեցողներն մէկը գահերեցի կ՝ընտրի։

ՅՕԴ. ԻԸ. Գահերեցը պարտականի մէջ մնալու տարիքը ազգային ժողովին մէջ ինչ երբեմն ինչ ինչ։ Ասոնց ազգային ժողովին մէջ ինչ երբեմն ինչ ինչ։ Ասոնց առնչ ու գաղղիական ազգին գիմացը որուն երեսփոխանը ազգային ժողովն է, կ՝երդնում որ ամենապատուական, մեկ ու անարատանական հանրապետութեան հաստատելու տիրոջ մեռած ու ամենադարձութեան իմ վրայ դրած պարտքերը պիտի կատարեմ։

ՅՕԴ. ԻԹ. Գահերեցը պարտականութիւնները ձեռքով ազգային ժողովին պիտի իրեն, որն որ առանց յապաղումի հրամայելու ունի։ Արտաքին պատերազմ հայտարարելու իրաւունք ունի։ Արտաքին պատերազմը վրայ պիտի հանի։

ՅՕԴ. Ի. Զօրքերը վրայ կրնայ կարգադրել, բայց ոչ երբեք մնալու հրամայել։

ՅՕԴ. ԻԱ. Զբաղեալ երկրին մեկ մասը ապ, որ ինքնիշխանութիւնը ազգայնանալ, ու որնոյ զորութիւնն ի կարգ պահել։

ՅՕԴ. ԻԲ. Հանրապետութեան ընդհանուր վիճակը ամէն տարի ազգային ժողովին առջեւը պիտի դնէ։

ՅՕԴ. ԻԳ. Տերութեան դաշինքներուն համար խրը կը խօսի ու կ՝ընդունի, բայց ազգային ժողովը չընդունած՝ հաստատուն չեն։

ՅՕԴ. ԻԴ. Տերութեան պարտականութիւնը կը հոգայ, բայց առանց ազգային ժողովին հաստատութեան չկրնար պատերազմ բանալ։

ՅՕԴ. ԻԵ. Ընդհանրապետութեան գահերեցը 4 տարուան համար պիտի ընտրուի, ու իր գահերեցութիւնը լմընալէն 4 տարի նոյնը նորէն կրնայ ընտրուիլ։ Ան վերջին տեղացին մէջ ինչ, նոյնպէս գահերեցի փոխանորդը, անոր կամ գահերեցին ազգականներէն մէկը մինչեւ վերջերդ տարիներն մինչեւ վերջերդ տարիներն չկրնայ ընտրուիլ։

ՅՕԴ. ԻԶ. Գահերեցին ընտրութիւնը Լաֆայէթ երկրորդ կիրակին պիտի ըլլայ։ Գահերեցը կամ մեռնելով կամ հրաժարելով, եւ կամ ուրիշ պատճառով՝ զաւ տանն նոր գահերեցի մը ընտրուելու ըլլայ նէ, իր իշխանութիւնը իր ընտրութիւնը յորդորդ տարուան Մայիսի երկրորդ կիրակին կը դադրի։ Գահերեցը ծանուցմամբ ու ընտրութիւնուն շաբաթներուն նոյնով կ՝ընտրի։

ՅՕԴ. ԻԷ. Գահերեցը պարտականութիւնները ազգային ժողովին պիտի իրեն, որն որ առանց յապաղումի հրամայելու ունի։ Արտաքին պատերազմ հայտարարելու իրաւունք ունի։ Արտաքին պատերազմը վրայ պիտի հանի։

ՅՕԴ. ԻԸ. Գահերեցը պարտականութիւնները ձեռքով ազգային ժողովին պիտի իրեն, որն որ առանց յապաղումի հրամայելու ունի։ Արտաքին պատերազմ հայտարարելու իրաւունք ունի։ Արտաքին պատերազմը վրայ պիտի հանի։

ՅՕԴ. ԻԹ. Գահերեցը պարտականութիւնները ձեռքով ազգային ժողովին պիտի իրեն, որն որ առանց յապաղումի հրամայելու ունի։ Արտաքին պատերազմ հայտարարելու իրաւունք ունի։ Արտաքին պատերազմը վրայ պիտի հանի։

ՅՕԴ. Ի. Զօրքերը վրայ կրնայ կարգադրել, բայց ոչ երբեք մնալու հրամայել։

ՅՕԴ. ԻԱ. Զբաղեալ երկրին մեկ մասը ապ, որ ինքնիշխանութիւնը ազգայնանալ, ու որնոյ զորութիւնն ի կարգ պահել։

ՅՕԴ. ԻԲ. Հանրապետութեան ընդհանուր վիճակը ամէն տարի ազգային ժողովին առջեւը պիտի դնէ։

ՅՕԴ. ԻԳ. Տերութեան դաշինքներուն համար խրը կը խօսի ու կ՝ընդունի, բայց ազգային ժողովը չընդունած՝ հաստատուն չեն։

ՅՕԴ. ԻԴ. Տերութեան պարտականութիւնը կը հոգայ, բայց առանց ազգային ժողովին հաստատութեան չկրնար պատերազմ բանալ։

ՅՕԴ. ԻԵ. Ընդհանրապետութեան գահերեցը 4 տարուան համար պիտի ընտրուի, ու իր գահերեցութիւնը լմընալէն 4 տարի նոյնը նորէն կրնայ ընտրուիլ։ Ան վերջին տեղացին մէջ ինչ, նոյնպէս գահերեցի փոխանորդը, անոր կամ գահերեցին ազգականներէն մէկը մինչեւ վերջերդ տարիներն մինչեւ վերջերդ տարիներն չկրնայ ընտրուիլ։

ՅՕԴ. ԻԶ. Գահերեցին ընտրութիւնը Լաֆայէթ երկրորդ կիրակին պիտի ըլլայ։ Գահերեցը կամ մեռնելով կամ հրաժարելով, եւ կամ ուրիշ պատճառով՝ զաւ տանն նոր գահերեցի մը ընտրուելու ըլլայ նէ, իր իշխանութիւնը իր ընտրութիւնը յորդորդ տարուան Մայիսի երկրորդ կիրակին կը դադրի։ Գահերեցը ծանուցմամբ ու ընտրութիւնուն շաբաթներուն նոյնով կ՝ընտրի։

ՅՕԴ. ԻԷ. Գահերեցը պարտականութիւնները ձեռքով ազգային ժողովին պիտի իրեն, որն որ առանց յապաղումի հրամայելու ունի։ Արտաքին պատերազմ հայտարարելու իրաւունք ունի։ Արտաքին պատերազմը վրայ պիտի հանի։

ՅՕԴ. ԻԸ. Գահերեցը պարտականութիւնները ձեռքով ազգային ժողովին պիտի իրեն, որն որ առանց յապաղումի հրամայելու ունի։ Արտաքին պատերազմ հայտարարելու իրաւունք ունի։ Արտաքին պատերազմը վրայ պիտի հանի։

ՅՕԴ. ԻԹ. Գահերեցը պարտականութիւնները ձեռքով ազգային ժողովին պիտի իրեն, որն որ առանց յապաղումի հրամայելու ունի։ Արտաքին պատերազմ հայտարարելու իրաւունք ունի։ Արտաքին պատերազմը վրայ պիտի հանի։

ՅՕԴ. Ի. Զօրքերը վրայ կրնայ կարգադրել, բայց ոչ երբեք մնալու հրամայելու ունի

11ին խորհրդանոցին պալատին տանիքը ցած ժողովուրդը բարձր ձայնով կնցցէ առժամանակեայ կասմալարութիւն, կնցցէ հասարակապետութիւն կը պոռար։ — Ընքուռնի գանձը գտատրկուցած է, գաւառներէն ամենեւին ստակ չկրպար եւ դարձալ յոյս չկայ, առնուտուրը վերջին աղրմելի վիճակի մէջ ինկած է։

— Դեկտեմբերի 15ին Հռոմ լուր մը սարսափեցուցած էր որ Ս. Քահանայապետը իր Հռոմ դառնալուն առ պայմանները գրած է։ Ա. Հիմնական պարտականները ամէնքն ալ պրոշմանելուն պիտի երթան։ Բ. Խորհրդոյ անդամները պիտի բաժնուին։ Գ. Տպագրութեան ազատութիւնը կամ պիտի մեռնի։ Դ. Քաղաքացի պահպանները պիտի լուծուին։ ու Ե. Ժողովականները պիտի վերնան։

— Պատգամաւորներուն, ժողովքը որոշեց որ Խնամակալ ինին (régence) մը դրուի, որ Ս. Քահանայապետին անուանի մինչեւ որ ինքը եւ դառնայ նէ՝ տերութեան գործերը տեսնէ։

— Կարիպալդի՝ սիցիլիոնեաց. Համբաւաւոր գրուիրը իր ընկերներուն Հռոմ հասած է, ու իրեն խնդրի մարդիկը ասոնք առջեւ պահպանելու ու պատուոյ համար զէնքով կը սպասեն։

— Պոլոնիայի մէջ դարձութիւնն ու աւազակութիւնն անպատիժ մեռոյով՝ օրէ օր կը շատնայ, եւ շատ անգամ այ ցորեն ասեն գոյերը խանութներու մէջէն բռնութեամբ ուզածնին կառնեն կերթան։

— Ֆուբքի զօրապետին համար կ'ըսուէր որ Պիարենցա կամ Ռարդինիոյի երիտասարդը անցած ըլլայ, բայց վերջէն իմացուեցաւ. որ մասնաւոր առ ձայնը հանած էր, եւ ինքը գաղտնի քահանայապետական երիտասարդներէն անցնելով Մաչերատայի վրայէն կայնդա հասեր է։ Կ'ըսուի որ նորէն պատերազմի պատրաստնայ պիտի դրուի։

— Ս. Քահանայապետը՝ Շաբաթ կամին պաւիլիոյի գեղեցիկին դիմքը ազատելու համար ըրած ծառայութեանը շնորհակալութիւն մը բնելու համար, իրեն պիտի ապահովական կարգը շնորհեր է։ Դոյն գեղեցիկն նաեւ իր հայրենին՝ Ս. Քահանայապետին ըրած ծառայութեան համար մանաւոր զուարթութեան մը դրեց, ու խոստացաւ որ աբժանաւոր հատուցումը կ'ընէ։

ԱՆԿՈՂ

Լուսնոյ, Դեկտեմբերի 18։ Գմնցա 16ին աբրուենի հրավարտակաւ ծանուցուեցաւ որ փետրուարի 1ին խորհրդանոցը պիտի բացուի։ Ա. որոշումը գարնանի խորհրդեան մը մէջ եղաւ, որուն հիմնադիրներէն ոմանք դահիրեց նստած էր։

ՍՊԱՆԻԱ

ՄԱՂՐԻԴ, Դեկտեմբերի 15։ Երէկ օր կէսօրէն ետքը ժամը 2ին հիմադրեցին անձամբ խորհրդանոցը բացաւ։ Ա. առիթով բրած խօսքին մէջ յայտնեց ժողովքին, որ Ս. Քահանայապետին նեղութիւնն ու վիճակը թեթեւցնելու համար իր սիրելութիւնը խոստացած ու զինքն ալ Սպանիոյ հրաւիրած է։ Դարձեալ խնացուց որ իր հիմադրութիւնը Պրոսիայի, Սպրդինիայի, Աւստրիայի ու Դանիայի կողմանէ ընդունուած է։ Իսկ Անգլիայի նկատմամբ դժբախտ դէպքեր պատահեցան, բան, ու մեջերնիս գեղեցիկական հաղորդութիւնը գաղրեցաւ։ բայց կը յուսամ՝ որ երկու ազգերուն պատուոյն առ բանս խաղաղ հիմամբ կը լմընայ։

ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ

Ս. ԲՐՇԱՆ կամ Պետերբուրգ գաղութին կը ծանուցանեն որ Ռուսիոյի մէջ հասած նոր հիւանդութիւն մը եղեր է, որն որ մաղձայուզէն առեր ցիտատիար է եղեր։ Ա. սիրելի բանուորին մարմինը խոկրան ձերմակ հերմակ դուրս կու տայ ու մաղձացուած բանուորներէն շատ շուտ կը մեռնի։

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՊՈԼԻՍ, Դեկտեմբերի 13։ Նոյեմբերի 20ին քաղքս ժողովուրդը գարձեալ սիրուր տեսարան մը տեսաւ, այս ինքն գլխատութիւն մը, որն որ Ս. Լուսան Մէհմէտ մեղիրին քսի ճամբուն վրայ իրականացուեցաւ։ Ասիկա ժողովրդեան աչքին մեծ բան մը եղեւ, ինչու որ արդարութեան տեսարը անանկ մարդու մը դէմ տրուած տեսան, որն որ դուցէ գիտնականութեան աստեղ կամ անպարտութեան մը կրնայիր մը պարարտ որ գտնուած էր։ Եղեսուն տարեկան տարիկ մը քանի մը շաբաթ յառաջ իրենց մարդասիրին դէմ հայհոյած էր։ Իսմայ մը ասիկա լսելով, իրեն կրծնին վերժիմնպրականութեան ոգեւորը լեցուած՝ փրան վազեց, ու. զինքը բանցի ծեծեց։ Ասոր վրայ երիտասարդը բարկանալով գնաց բանը ասանկանութեան իմացուց, ու. Իսմէ բանտարկեալ տուաւ։ Ցաւալի է որ առ բանը չէր կրնար դադարուն մնալ, մանաւանդ որ առ դէպքին պատահած թաղին մարդիկը Իսմէն կողմը ապ եղան, ու ասիկա ազատելու համար Ս. Լուսանին աղերսագիր տուին։ Ասանկով բանը Մի-ֆրդին տանանն եղաւ, որն որ օրինաց գրքերուն նայելով՝ ուրիշ կերպ դատաստան չկրցաւ կարել։ Կ'ըսուի որ թէ Սուլթանը եւ թէ Դուռը բանին յայտնուելուն մրայ շատ յուսած ըլլան, բայց բնչ օգուտ, բանը բանէն անցած էր, չկրցան երիտասարդին շնորհը ընելու. Համաձարձակիկ։ Ինչպէս որ հաւատարիմ տեղէն լսեցի, Դրան բարձրագոյն խորհրդարանի մէջէն հագիւ մէկը գտնուեր է, որ շատ գժտապատմութեամբ դլխատելու պարտականը յանձն առեր է։ Ասոնց ալ դարձերու՝ առաջուան հին առնի բարձանքը մեռած չէ։ Ասանկ կը պատմի Ս-Պետերբուրգի Ընդ. Լրագիրը։

— Գարիբալդի լուրերը մինչեւ Նոյեմբեր 18ը կը հասնին։ Մանձայոյը Ալբա, Սալերնոյ եւ Պարագոլոյա միշտ կը տեւէ եղեր, բայց թեթեւ։ Լեռնական հանդարտ է, բայց անոր հիւսիսային կողմերը ժողովուրդը հանդիսին համար ապստամբութիւն եղեր է, ինչու որ ժողովուրդը անտեսի կարծեր են որ ասոր եռեւէն զօրաժողով, պիտ՝ որ պայ։ Հրամանն դնաց որ բանակ մը գոյր Ռոմէն դէպ ի ան կողմերը գրգէ։

— Ամիր որ յառաջ Գարիբալդի՝ Խանէն դեսպան մը եկաւ, իր իշխանին կողմանէ Սուլթանին իբրեւ խալիֆայի հպատակութիւնին յայտնելու համար։ Ասկէց յայտնի կը տեսնուի, որ Ուղղան Ազատութիւնին կրնական իշխանութիւնը դեռ կայ, ու մինչեւ Ասիայի ներքին կողմերը իր ճառագայթները կ'արձրկի։

— Ֆրանկները շատ հետաքրքրութեամբ նրտարպի մանաւանդ Աւստրիայի լուրերը կը լսեն։ Ասանք ուսուցիչ սրտանց Աւստրիայի բարեկամ են, ու կը բաղձան որ Աւստրիան գլուխ ելլէ, ինչու որ յայտնի կը տեսնուի, որ առ դէպքը որ մը իրենց տերութեան գլուխն ալ կրնայ դալ, մանաւանդ Ռուսիայի կողմի ազդերուն կողմանէ, որ միշտ տերութեան կործանումը կը բաղձան։ Ս-Պետերբուրգի Ընդ. Լրագիր։

ՕՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐՆ ԱՆՈՒՐ

ՆՈՐ ԳԻՒՏ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԼՈՅՍ

Լոնդոնի մէջ Էլիզաբեթի լոյս յառաջ բերելու համար շատ անգամ փորձեր եղան։ Սեպտեմբերի 30ին ուրիշ փորձ մ'ալ կատարուեցաւ, որուն նեբկայ եղող անձինք մարդիկները կը հաստատեն որ ասիկա լուսոյ հասանք մին է, ու ան ասոնցմէ լուսատու խիւն է տուեր որ քարոյ մեր կանխենդեանուն լոյսը չերեւեցաւ սկսեր է։ Աբուեստով յառաջ բերուած լոյսերու մէջ առանկ փայլուն մը երեւակայելը անկարելի է։ Լոնդոնի մէջ արդէն շատերը կը մտածեն որ առ լոյսը փոդոցները լուսաւորելու համար գործածեն։ ոմանք ալ առ առաջարկութեան մէջ գ ժուռաթիւններ տեսնելով՝ կ'ասեն մեկ լուսատու ուրարակի կամ փանոսի վրայ առ լոյսը դնել ու ապէկ հոդալով՝ հասարակաց օգտակար ընել։

ՆԻՔԱՆԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԻՊՐԱՀԻՄ ՓԱՇԱՆ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՏԵՂԻՆՈՒԹԻՒՆ

Իպրահիմ փաշա Եգիպտոսի փոխարքան 1798ին ծնաւ։ Լրբ որ 17 տարեկան էր՝ իր հօրը բանակին գօրավար եղաւ, ու անոր մեծ անուն ստացաւ։ 1816ին սկսելով՝ 3 տարի պատերազմելէն ետքը՝ Վահապիները նուաճեց, որոնք Մէքքա ու Մէտինէ քաղաքներն առած էին, ու երկայն տարի իրենց ազատութիւնը կարտանելու երիտասարդեան արգելք կ'ըլլային։ Ա. քաղաքներն առնելէն ետքը՝ 1819ին ժողովրդեան սակաւի բազմութեամբ յաղթանակու. Փահիրէ մտաւ, ու Դանէն ան քաղաքներու. փաշայութիւնն տարաբս ընդունեցաւ։ — 1824ին իր հայրը Մէհմէտ Ալին Թագաւորին կողմանէ Յունաց ապստամբութիւնը նուաճելու համար հրամանն ընդունած առնին՝ Իպրահիմ փաշան առ բանակին դլուխ եղաւ, ու Ռղէքսանդրիայէն 163 նաւերու մեծ նաւատորմիղով դէպ ի Մորա ճամբայ եղաւ։ Հետ 16,000 հետեւակազօր, 700 ձի, ու բազմաթիւ իմնդանոցներու գումարտակ ունէր։ 1827ին Հոկտեմբերի 20ին եղած ծովային պատերազմի բանն որոշեց։ Նաւատորմիղը երեք եւրոպական մեծ տերութեանց անիրաւ նեղութիւնովը բարբարին դարձեալ եղաւ. նոյնը պատահիցաւ նաեւ. ցամաքային բանակին։ — Իպրահիմ փաշան Մորա կեցած առենը՝ շատ անգիտութիւններ ըրաւ, կ'ըսեն, որով ժողովրդեան առերեսութիւնը իրեն դէմ գրգռեց։

1831ին իր հարսն 30,000ի բանակով ու 40 թնդանօթով Ասիոյ Խրիմ եղաւ, որ ան երկիրն առնու։ Իպրահիմ փաշան՝ Սիւլէյման փաշայի հետ մէկտեղ առ յարձակման առեն մեծ պատերազմական ճարտարութիւն ցուցուց։ Դամա, Դաֆիա, ու Դամիրա քաղաքները յարձակման առաւ, ու նաեւ Աքէռ քաղաքն ալ, որն որ Սուլթանը դարձեալ Մեհմէտ Ալիին տուաւ։ Ասոնք ամենն ալ 1832ին Մայիսի 27ին մեծ ամիս պաշարուելէն ետքը՝ պարտաւորեցաւ անոր առնելը իր դռանները բանալ։ Օսմանեան տերութիւնը պարտակ տեղը անոր դէմ դրեր կը խաւրէր, իսկ ատրատարած Եգիպտոսն ու անոր կառավարը Մէհմէտ Ալի փաշան հնազանդեցնելու, ինչու որ գացած զօրքը գարնանացաւ ու. ցրուեցաւ։ 1832ին Դեկտեմբերի 22ին Գանդիայի մտաւ եղած կռուին մէջ Ցանկի զօրքը՝ որ կրկին բազմութիւն ունէր, բոլորովին ջարդուեցաւ, ու անոր զօրավարը Ռուշիտ փաշան Եգիպտացիներուն ձեռքը դերի ինկաւ։ Ա. յաղթութեամբ Իպրահիմ փաշան մինչեւ կոստանդնուպոլիս շնորհակալ ճամբայ ունէր, ուր իրաք հասնելու, ու առնելու ալ միտքը դրած էր։ բայց տա խորհուրդ էն հետ կենալու պատահեցաւ, ինչու որ Սուլթան Մահմուտ 20,000 ռուսական զօրք իրեն օգնութեան կանչեց։ 1833ին Իպրահիմ փաշան բոլոր Ասորիքը իր տակն առաւ, ու Դամասը պարապ տեղը կը ջանար առ երկիրն անոր ձեռքին հանելու, ուստի իր իշխանութեան տակ ձգելու։ Ասիրին քաղաքին քով եղած պատերազմէն ետքն Իպրահիմ փաշային դէպ ի Կոստանդնուպոլիս քալելու ճամբայ բացաւ, բայց Եւրոպայի մեծ տերութիւնները մէջը մտան։ Անգլիա, Ռուսաստան, Աւստրիա ու Պրուսիոյով՝ որ Իպրահիմ իրեն դարձաց, ուզեցին Ասորիքը նորէն Գրան ձեռքը տալ, անոր համար հաւատարիմ խաւրեցին, ու ծովակալներ քաղաքները անոր ձեռքէն առին։ Ասոնց հետ կը պատերազմը նաեւ Օսմանեան զօրքը։ Իպրահիմ դէմ կեցաւ, բայց Ռքիան չորս ժամ դնդակոծելէն ետքը՝ յարձակմամբ առնուելով, տեսաւ որ պէտ անկարելի է, իսկապէս կրպալ ու դրել գիտեր, բայց եւրոպական լեռնաց մը չդիմանալով, Եւրոպայի լրագրիները տանջելէն կը բարկանային որ կարպայ։ Պատանեցաւ աւելի տեղնակ էր։ 1848ին դէպ ի Եւրոպա ճամբորդութիւն բրաւ, ոչպէս զի հոնտաղ բժիշկներուն ձեռքով իր ծանր ու վատնգաւոր հիւանդութիւնը ճար մը բնէ։ 1848ին Սեպտեմբերի 1ին իր հօրը Մէհմէտ Ալի փաշային տեղը Եգիպտոսի ամիրան յաջորդեց, ինչու որ Մէհմէտ Ալին խելացնորութեան մէջ՝ իր ինքնալով՝ ալ չէր կրնար կառավարել։ Իր մեռնելու առնը, որ Նոյեմբերի 10ին պատահեցաւ, իր քսան էն իր երեք որդիքը Ս. Հմէտ պէյ, Իսմայիլ պէյ ու Ս. Սուլթան պէյ։ Ամենը մեծ դինուորական հանդէսով Գահիրէ իր հայրը գերեզմանը թաղուեցաւ։

ԹԱՆԱՒՈՐԱԿԱՆ

ՓՈՔՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԵՋ ԴԵՌԵՆ ՏԱՍ ԹԱՂԱՅԻՆԵՐ ՔԱՂԱՔԻ ՄԷՋ.

Պարագրութիւնները լրագիրները կը պատմեն որ Պարունակը պարիզեցի բժիշկը, որուն Օսմանեան տերութիւնէն փաքը Հայաստանի Պոզոգ կամ Պոզուգ գաւառը քննելը յանձնուած էր, նոյն կողմերը դեռ ասակ թաղուած պղտիկ քաղաք մը դտեր է։ Գեղացի մը տեսնելով որ նոյն Եւրոպացին Եիրն քէօյիւ գիրեն մեծ՝ լեռան ծածուկ ու սարերկրեայ ճամբաները մեծ մտադրութեամբ կը դիտէ, եկեր ըսեր է որ Գրեկի լեռան տեսքի կողմը բոլորովին նոր ու զարմանալի բաներ ցուցնելիք։ Պարունակը բժիշկը հաւաներ է, ու. խորտակ եւ. նեղ տեղերէն գեղացին առաջնորդ եղեր՝ լեռան մէկուկ դին հասնելուն պէս՝ յանկարծակի աչքին առջեւը գեղանի սակ թաղուած քաղքի մը տեսարան է բացուեր, որուն մէջ 200էն աւելի տներ, աշտարակներ, ճամբաներ կ'երեւային։ Քանի մը տներու մէջ՝ պտոյց առնելէն մեծը 20 (20 ոտնաչափ) երկայնութիւն ու. 28 լայնութիւն ունէր. երեք շարս մինչեւ վերջ հատ ալեկ ու. ամրոյ. ճանապարհ խուզ կար։ Բժիշկն իր քննութիւնը յաւաղ տանիլ ուզեց, բայց ամէն բան փոյթ ու գոցուած ըլլալով՝ չկրցաւ։ Մինակ քանի մը տաճարներու կրցաւ մտիկնալ, որոնց բարձրութիւնը 20 — 30 ոտնաչափի կը հասնէր, եւ մեջերնին անանկ գործիքներ կար որ ուժով գրած առեղ՝ զանգակի նման ձայներ կը հանէին։ Ա. գեղին տեսնելը գտնելու շատ աշխատեցաւ, բայց չդտաւ։ — կարելի է որ հոս ալ հայոց հետքեր ըլլան։